

Studentská léta bohemisty

Kasia Szewczyk: Koncem června ses vrátil z Polska do Liberce. Ve Varšavě jsi strávil rok. Tam jsi v rámci svého doktorského studia vyučoval několik seminářů na Varšavské univerzitě. Jaké jsou tvé dojmy z role přednášejícího na polské univerzitě?

Martin Veselka: Rozhodl jsem se jet do Varšavy, protože jsem si myslel, že to může být zajímavá zkušenost jak pro mě, tak i pro tamější studenty. Zejména pro polonisty, ale i studenty dalších oborů jsem koncipoval seminář zaměřený na expresivní jazykové prostředky v současné polské a české próze, pro varšavské bohemisty pak česky vedený seminář o obecné češtině. Studenti byli, ostatně jako všude, různí. Někteří byli líní, jiní ambiciózní. Někteří z nich měli solidní jazykové znalosti i kulturní přehled. To mi coby Čechovi i pedagogovi činilo radost.

Na bohemistice a polonistice je ovšem velké množství studentů, kteří pro svůj obor nejsou patřičně zapálení. Domnívám se, že obory tohoto druhu jsou v dnešní pragmatické době spíše pro nadšence. Nejvíce mi tedy bylo líto, když studenti nechodili na výuku. Někteří přišli za celý semestr jen několikrát, vyskytli se i tací, již se jen zapsali, přišli jednou – a to bylo vše. Hodně setkání se studenty ovšem znamenalo veliký přínos i pro mě. Bavili jsme se třeba o historii Lemků či o kšeftování u hranic s Ukrajinou, tedy o věcech, o nichž se u nás příliš nemluví a neví.

Spolupracoval jsi tam nejenom se studenty, ale i s jinými pedagogy. Jak na ně vzpomínáš?

Stýkal jsem se spíše s mladšími pedagogy. Komunikace s nimi probíhala hladce, veškeré potíže jsme snadno vyřešili e-mailem či osobně. Obecně byli velice ochotní. Co se výuky týče, měl jsem prakticky neomezenou svobodu. Osnovy seminářů jsem konzultoval se svým školitelem na UK v Praze.

A bylo něco, co se ti během tvého varšavského pobytu nelíbilo?

Velice mi vadil nedostatek publikací, konkrétně polských překladů české literatury v univerzitní knihovně. To nám dost komplikovalo semináře. Značným problémem je také nedostupnost některých titulů, jimiž knihovna disponuje kupříkladu pouze v jednom výtisku, navíc často prezenčním. A přístup ke kvalitní studijní literatuře to je přece základ každého úspěšného studia.

Zúčastnil ses nějakých autorských čtení polských spisovatelů?

Bohužel ne, ale chodil jsem na čtení autorů českých. Třeba s Petrou Hůlovou. Podepsala mi knihu a měla radost, že ve Varšavě potkala nějakého Čecha. Dostal jsem se i na čtení několika polských osobností, ale nevýhodou takových akcí je jejich přílišná návštěvnost. Nemám rád takto masové kulturní akce.

Předpokládám, že máš své oblíbené polské autory.

Mám jich několik, ale především mám moc rád polské básníky – například Tadeusze Różewicze a Czesława Miłosze. Blízcí jsou mi též K. K. Baczyński, R. Wojacek nebo J. Czechowicz.

Dneska se bavíme v polštině, protože umíš velmi dobře náš jazyk. Čteš už raději originály, nebo jejich české překlady?

Polskou literaturu čtu častěji v českých překladech. Pokud nepotřebuji srovnávat, je to pro mě snazší a rychlejší.

V České republice jsou někteří polští spisovatelé docela známí. Náleží k nim Andrzej Sapkowski nebo Olga Tokarczuková. Je polská literatura v Česku populární?

Existuje nevelká, ale poměrně stabilní skupina překladatelů a čtenářů, kteří mají rádi polskou literaturu. Myslím si, že česká nakladatelství mají dobrý vztah ke spolupráci s polskými autory a překlady z polské literatury vydávají relativně ochotně. Nečetl jsem žádné statistiky, ale myslím, že v Česku každoročně vyjde 5 až 10 překladů polských knih. To je docela dost. Známi a populární jsou u nás A. Sapkowski a O. Tokarczuková, ale taky Stanisław Lem a Mrozek.

Doporučuješ polské autory svým českým známým?

Musím přiznat, že jsem tak činil hlavně dřív, poslední dobou mi totiž bohužel scházejí příležitosti, abych si o polské literatuře, potažmo literatuře vůbec, tady v Česku popovídal.

A kdybys měl doporučit českou literaturu nebo české spisovatele Polákovi, který ještě nic českého nečetl, co by to bylo?

Pokud bych tuto odpověď a doporučení neměl jen povrchně odbýt, tak zde budeme dlouho a dotyčných autorů by byla slušná řádka. Vždy ovšem záleží na tom, komu konkrétně doporučuji, to jest, jaký je to člověk, a ne zda to je, či není Polák. Kdybych měl vybrat několik spisovatelů dobře reprezentujících český přínos evropské literární tradici, tak zřejmě nebudu příliš originální – myslím, že vedle „Švejka“ Haška, pábitele Hrabala a disidenta-prezidenta Havla je to především česká poezie s mocnou trojicí: K. H. Máchu – O. Březinu – V. Holan. Ačkoliv ty je nejlepší číst v češtině... A úplně nejlépe, je-li čtenář Čechem.

Vraťme se ještě prosím do období tvého studia. Ačkoliv pocházíš z Liberce, polsky ses začal učit během zahraničního studijního pobytu v Lipsku, což je zajímavé.

Musím podotknout, že krátká, ale nikoli bezvýznamná setkání proběhla už dříve, právě tady v Liberci, a to pro blízkost hranic s Polskem. Potkal jsem tu například skupinu polských turistů, kteří zmateně cosi hledali, ale přes veškeré snahy jsme se „slovansky“ domluvit nedokázali. Přišlo mi trapné, že s národem, který je tak blízko a který stejně jako my hovoří západoslovanským jazykem, se v řadě – i základních – situací neumíme dorozumět.

Během svého ročního pobytu v německém Lipsku jsem se tedy rozhodl, že si osvoji základy polštiny. Neměl jsem tehdy žádné konkrétní studijní povinnosti a chtěl jsem se naučit nějakým novým jazykem. Dalším podstatným důvodem byla chuť naučit se polsky natolik, abych mohl číst polskou literaturu v originále. V Lipsku jsem se přihlásil na kurz polštiny pro první ročník tamější západní slavistiky. Většina studentů v mé skupině měla polské předky – jejich rodiče nebo prarodiče byli emigranti – nebo se v Polsku dokonce narodila. Až na několik výjimek tam tedy nebyl rodilý Němec.

Jak vzpomínáš na vztahy s nimi?

Pořádali v Lipsku různé akce týkající se polské kultury. Vařila se polská jídla. Pila se vodka. V takových chvílích se sice zřejmě cítili jako Poláci, ale svou životní i myšlenkovou praxí už byli jinde než jejich polští vrstevníci. Myslím, že myšlením již byli spíše Němci.

Potom, během svého magisterského studia, jsi měl s Polskem bližší kontakt. Strávil jsi rok ve Vratislavi. Jak hodnotíš svá studia tam?

Po pěti letech jsem jel opět na rok do zahraničí, tentokrát do Polska – do Vratislavi. Tam jsem se, kromě psaní diplomové práce, která se příliš netýkala polštiny, účastnil řady polonistických, germanistických a slavistických seminářů. Líbil se mi přístup Poláků k Čechům a vůbec všem cizincům, kteří se učili polštinu. Poláci si této skutečnosti zpravidla vážili, což je pro cizince obrovská motivace do dalšího studia. Pokud jde o vzdělávání, domnívám se, že střední a východní Evropa jsou v tomto ohledu dosud na poměrně dobré úrovni. I během svých pražských let studia jsem se setkával s Poláky, studenty programu Erasmus, kteří měli obvykle výrazně větší oborové i všeobecné znalosti a – to především – zájem o cestování a poznávání našeho jazyka, kultury a nových skutečností nežli jejich západoevropští vrstevníci. Jejich přístup byl spíše pasivní a zájmy méně objevné, masovější. Řekl bych, že aktivní přikládání značné důležitosti a velké váhy vědě, literatuře a kultuře, tedy poznávání obecně, nás – studenty ze střední Evropy – stále ještě spojuje a vymezuje vůči Jiho- a Západoevropanům.

Jsem si jistá, že máš ještě více zajímavých názorů na obyvatele různých států, také z hlediska přístupu k vzdělávání. Teď bych se však na to chtěla podívat z druhé stránky a zeptat se, s jakými názory na Čechy ses setkal v Polsku?

Hlavním rozdílem je, že Češi nejsou pro Poláky tak neznámí. Každý Polák potkal nějakého Čecha na prázdninách, v práci nebo jej poznal prostřednictvím známých. Již méně je Polákům známa česká kultura. Stávalo se mi, že si někdo spletl Čechy se Slováky. Pokládali například kofolu za slovenský nápoj a Zlatého bažanta za české pivo. Víckrát se mi přihodilo, že někdo vyprávěl, jak byl v Tatrách a navštívil jejich českou stranu.

Mnoho lidí si u vás myslí, že Češi nemají Poláky rádi kvůli roku 1968. Já se domnívám, že je to mýtus. Víme, že polští vojáci tehdy nejednali z vlastní vůle ani vůle občanů PRL. Nebo spory o Těšínské Slezsko v letech 1919 a 1938: Jen málokterý Čech zná dobře Těšínsko a jeho dějiny, někteří Poláci si přitom myslí, že je to důvod našich antipatií k nim. Obecně se sice tvrdí – a já bych s tím souhlasil –, že Poláci nepatří k našim nejoblíbenějším národům, zároveň si však myslím, že mezi mladými Čechy a Poláky se již tato „neoblíbenost“ nikterak záporně neprojevuje.

Jsem také zvědavá, jakých vlastností sis všiml u nás Poláků během těch téměř dvou let strávených v Polsku.

Všechno, co teď řeknu, je samozřejmě stereotyp a veliké zevšeobecnění, ačkoli to má určitě reálné základy, jinak bychom si toho nevšimli a nemluvili o tom tolik. V Polsku je zažitý určitý formalismus, který se těžko překonává či láme. Existují jisté tradiční obřady či události. Češi jsou naproti tomu otevřenější a snad i kritičtější k sobě samým. Poláci často pociťují určité vnitřní zábrany a v jejich důsledku například neřeknou,

co si myslí, nebo neučiní, co by vnitřně považovali za nejlepší, nejrozumnější či nejvhodnější. Je to podle mého poněkud nezdravý stav společnosti, ale rychle či od stolu jej lze jen těžko změnit, protože je v této společnosti hluboko zakořeněn. Všiml jsem si také, že existuje jistý – a leckdy dosti výrazný – rozdíl mezi polskými muži a ženami.

V čem podle Tebe spočívá tento rozdíl?

Muži se více podobají Čechům a vůbec mužům obecně, napříč národy – jsou otevřenější a družnější, tak jak to obvykle „genderové“ stereotypy uvádějí, Polky jsou oproti nim individualističtější a uzavřenější. Češky pak oproti Polkám jsou komunikativnější a asi i upřímnější. Je ovšem pravda, že Češi nejsou vždy otevření a pozitivně nakloněni cizincům. Na druhou stranu se snáze dorozumí a spřátelí s Poláky, kteří přijeli samostatně či v menší skupince a snaží se třeba i trochu komunikovat česky. V typické – či stereotypní – české hospodě je poměrně obvyklé, že si k vám přisedne úplně cizí člověk, přičemž to zpravidla není šílenec, podivín nebo kriminálník a není ani takto chápán. Kdysi jsem byl se známými Poláky v jedné hospůdce na Žižkově, v průběhu večera si k nám přisedli nějakí neznámí Češi, s nimiž jsme se poté bavili, a to vše bylo docela normální. Naopak když jsem v Polsku svým známým navrhnul, abychom si k někomu přisedli, protože už jinde nebylo místo, byl můj nápad okamžitě zamítnut jako cosi nepřístojného a šli jsme hledat jiný podnik. Patří se ovšem zdůraznit, že nejsem sociolog ani psycholog a že to všecko je jen hrstka soukromých postřehů.

Plánuješ se ještě někdy do Polska vrátit, abys nás Poláky ještě lépe poznal a prohloubil si své znalosti o naší literatuře?

V této chvíli ne. Plánuji však jezdit do Polska zhruba každé dva měsíce z osobních i profesních důvodů. Věnuji se polskému jazyku, literatuře a kultuře, takže cestování do Polska je pro mne nutností.